

МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ЯК ПЕРЕДУМОВА СТІЙКОСТІ ЕКОНОМІКИ

Штець Тетяна Федорівна

PhD з економіки, доцент,

доцент кафедри фінансів та бухгалтерського обліку,

Економіко-технологічний інститут імені Роберта Ельворті

У сучасних умовах у світі фінансовий контроль розглядають як важливий інструмент забезпечення ролі держави у регулюванні економічного розвитку та зростанні добробуту суспільства. В Україні становлення інституту державного фінансового контролю відбувалося паралельно з процесом державотворення та формування ринкової економіки, однак недостатня увага до його ефективності зумовила виникнення системних проблем. Зростання кількості фінансових порушень пов'язане не з відсутністю інституцій, а з недосконалістю теоретико-методологічної бази та застарілими формами контролю, що не дозволяють оперативно реагувати на економічні процеси та зосереджувати ресурси на пріоритетних напрямках. Оскільки результативність фінансового контролю безпосередньо визначає рівень добробуту громадян, ключовим завданням державного управління є своєчасне виявлення порушень законності, доцільності та ефективності використання фінансових ресурсів і державної власності, а також забезпечення дієвих коригувальних і превентивних заходів.

Попри значний науковий доробок дослідників, більшість праць присвячено окремим практичним аспектам організації та функціонування державного фінансового контролю, тоді як комплексне бачення його модернізації залишається недостатньо опрацьованим. Вагомий внесок у дослідження проблем реформування системи фінансового контролю зробили Л.В. Дікань, Ю.Б. Слободяник, І.Ю. Чумакова, А.В. Хмельков, О.А. Шевчук та інші науковці, які наголошують на необхідності оновлення законодавчого, нормативного й методичного забезпечення цієї сфери. Водночас сучасний стан розвитку вимагає теоретичних підходів, узгоджених із міжнародними стандартами, яких поки бракує у вітчизняній науковій літературі. Питання ролі, розвитку та функціонування державного аудиту також активно вивчають Н. Жидовська, Л. Петришин, Р. Сагайдак, Н. Мардус, С. Стендер, О. Хаблюк, О. Шавурська, С. Яцишин та інші дослідники; однак визначення місця аудиту як незалежної форми державного фінансового контролю та його значення в системі управління публічними фінансами зберігає актуальність і потребує подальшого наукового обґрунтування.

Метою даної роботи є обґрунтування необхідності модернізації системи державного фінансового контролю та визначення її ролі як ключової передумови забезпечення стійкості економіки в умовах сучасних викликів.

Державний фінансовий контроль є комплексом заходів, спрямованих на забезпечення законного, цільового та ефективного використання державних фінансових ресурсів, адже його функціонування базується на принципах прозорості, підзвітності, результативності, превентивності та ризикоорієнтованості, що визначає його ключову роль у сучасній системі управління публічними фінансами. У контексті економічної стійкості фінансовий контроль виконує системоутворюючу функцію, оскільки забезпечує виявлення нераціонального використання коштів, мінімізацію бюджетних ризиків, формування довіри інвесторів та міжнародних партнерів, а також підвищення якості державного управління. Саме тому ефективний державний фінансовий контроль виступає важливою передумовою стабільності публічних фінансів і інституційної стійкості, що є критично значущим для України.

Науковці по-різному трактують сутність державного фінансового контролю, проте в їхніх поглядах простежується спільний акцент на його системності та значенні для захисту фінансових інтересів держави. Так, В. Бортняк визначає державний фінансовий контроль як особливий елемент у структурі управління фінансовою діяльністю держави, підкреслюючи його регулятивну природу та контрольну функцію [1, с. 118]. На думку Н. Виговської та О. Стеблянка, державний фінансовий контроль є інститутом суспільного сектора, що забезпечує нагляд за процесами формування і використання державних та муніципальних фінансових і матеріальних ресурсів, аналізує ефективність їх застосування та сприяє законному захисту фінансових інтересів держави й громадян, стимулюючи раціональне управління публічними коштами [2]. І. Філон розглядає державний фінансовий контроль як систему економічних відносин, спрямованих на забезпечення законності, ефективності та економічної доцільності у формуванні, розподілі й використанні фінансових ресурсів держави та органів місцевого самоврядування з метою підтримки соціально-економічного розвитку країни та її регіонів [4].

Аудит ефективності є ключовим напрямом модернізації системи державного фінансового контролю, оскільки дозволяє оцінювати не лише законність використання бюджетних коштів, а й економічність, результативність та ефективність реалізації державних програм. На відміну від аудиту відповідності, який зосереджується на формальних порушеннях, аудит ефективності дає змогу аналізувати досягнення цільових показників, визначати резерви оптимізації витрат та формувати рекомендації щодо підвищення продуктивності управління ресурсами.

Міжнародні стандарти INTOSAI (International Standards on Auditing) підкреслюють його важливість як сучасного інструмента контролю, що є особливо актуальним для України в умовах післявоєнного відновлення. Водночас ефективне впровадження цього підходу стримується низкою бар'єрів: недостатністю методологічної бази, дефіцитом підготовлених кадрів, потребою в адаптації міжнародних стандартів та формуванні культури управління, орієнтованої на результат. Як зазначають дослідники, державний аудит має забезпечувати законність, результативність, економічність і цільове використання ресурсів, а також бути інституційно незалежним та методологічно узгодженим із міжнародною практикою. Використання застарілих форм контролю вже не відповідає потребам сучасної економіки, що робить модернізацію державного аудиту критично важливою передумовою підвищення стійкості економічних процесів [5, с. 338].

Аудит виступає важливим інструментом сучасного фінансового контролю, який гарантує достовірність фінансової інформації, підвищує довіру до звітності, запобігає шахрайству та помилкам, сприяє вдосконаленню внутрішніх управлінських процесів і підтримує макроекономічну стабільність. Він включає як внутрішній аудит, що здійснюється працівниками підприємства для моніторингу та вдосконалення процесів, так і зовнішній аудит, що виконується незалежними організаціями для підтвердження фінансової звітності перед зовнішніми користувачами [4, с. 373]. На відміну від ревізії, аудит має аналітичний характер і орієнтований на вдосконалення бізнес-процесів, оцінку ефективності контрольних механізмів та надання рекомендацій для покращення фінансового стану та управління. Регулятивна база аудиту формує його обов'язковість для окремих видів діяльності (наприклад, банків та акціонерних товариств) і визначає інтеграцію аудиторської інформації у систему управлінських рішень, що підвищує прозорість, надійність та результативність використання державних фінансових ресурсів.

Важливим складником модернізації системи державного фінансового контролю є її цифровізація, яка змінює традиційні підходи до нагляду за використанням бюджетних ресурсів і посилює спроможність держави забезпечувати економічну стійкість. Сучасні цифрові рішення, а саме: E-data, Єдиний веб-портал використання публічних коштів: Spending, Електронна система публічних закупівель Prozorro, ризик-орієнтовані моделі моніторингу, а також розгалужені електронні реєстри - підвищують оперативність та прозорість контролю, мінімізують корупційні ризики й створюють підґрунтя для відкритої взаємодії між державою та суспільством. Використання Big Data, аналітичних платформ, машинного навчання та штучного інтелекту дозволяє автоматично виявляти підозрілі операції, прогнозувати ризики,

оптимізувати завантаження аудиторів і скорочувати час проведення перевірок, що безпосередньо сприяє зміцненню фінансової дисципліни. Таким чином, цифровізація формує нову модель державного контролю - проактивну, автоматизовану та аналітичну, яка відповідає стратегічній меті модернізації: підвищити ефективність управління публічними фінансами та забезпечити стійкість економічного розвитку країни.

Модернізований фінансовий контроль є ключовим чинником економічної стійкості держави, оскільки впливає на декілька стратегічних напрямів. По-перше, він підвищує ефективність державних витрат, забезпечуючи максимальну віддачу від кожної бюджетної програми в умовах обмежених ресурсів. По-друге, прозора система контролю зміцнює довіру інвесторів та міжнародних партнерів, що є важливим для залучення зовнішньої допомоги, грантів та інвестицій. По-третє, контроль, орієнтований на результат, сприяє підвищенню якості державного управління та формуванню культури відповідальності серед держслужбовців. Крім того, цифровізація процесів знижує корупційні ризики та підвищує здатність держави оперативно реагувати на кризи, забезпечуючи макрофінансову стабільність. Ефективний національний фінансовий контроль, інтегрований із сучасними технологічними та аналітичними інструментами, сприяє прозорості управління державними ресурсами, підвищенню надійності та ефективності фінансово-господарської діяльності державного сектору, що є критично важливим для формування захищеної та стійкої економічної системи країни.

Модернізований державний фінансовий контроль є ключовим чинником економічної стійкості країни, оскільки забезпечує ефективність державних витрат, зміцнює довіру інвесторів і міжнародних партнерів, підвищує якість управління та знижує корупційні ризики завдяки цифровізації процесів. Його ефективне функціонування сприяє оперативній реакції держави на кризи та підтримці макрофінансової стабільності, а також формує прозору, надійну і результативну систему управління державними ресурсами.

Попри досягнення, модернізацію системи фінансового контролю в Україні стримують низка бар'єрів: недостатній рівень цифрової компетентності працівників контролюючих органів, обмежене фінансування ІТ-інфраструктури, потреба у захисті інформаційних систем від кібератак, фрагментарність цифрових рішень, бюрократичні перешкоди та невідповідність окремих процедур міжнародним стандартам. Для подолання цих проблем необхідно посилити роль аудиту ефективності, впровадити єдину цифрову платформу контролю, удосконалити ризик-орієнтовані моделі на основі штучного інтелекту, підвищувати кваліфікацію аудиторів, розвивати міжнародну співпрацю та забезпечити відкритість бюджетних даних для громадського контролю.

Тому, на нашу думку, модернізація системи фінансового контролю та впровадження аудиту ефективності у поєднанні з цифровими технологіями формує стійку, прозору та результативну економічну систему, здатну забезпечувати належне управління державними ресурсами та підвищувати стійкість економіки в цілому.

Список використаних джерел:

1. Бортняк В.А. Контроль як функція управління фінансовою діяльністю держави. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2020. № 31 (70). С. 118–123. DOI: <https://doi.org/10.32838/2707-0581/2020.1/2>
2. Виговська Н., Стеблянко О. Державний фінансовий контроль у системі регулювання земельних відносин. *Галицький економічний вісник*. 2012. Вип. №4. С.104–111.
3. Жидовська Н., Петришин Л. (2024). Сучасні підходи до державного фінансового контролю як інструменту забезпечення ефективного використання бюджетних ресурсів. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-13>
4. Мелень О. Роль і місце аудиту в системі державного фінансового контролю. *Сталий розвиток економіки*. 2025. Вип. 1 (52). С. 372–376. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-52-52>
5. Ягоденко І. В., Гордей О. Д. Державний фінансовий контроль в Україні: стан і напрями вдосконалення. *Бізнес Інформ*. 2021. № 10. С. 336–340. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-10-336-340>